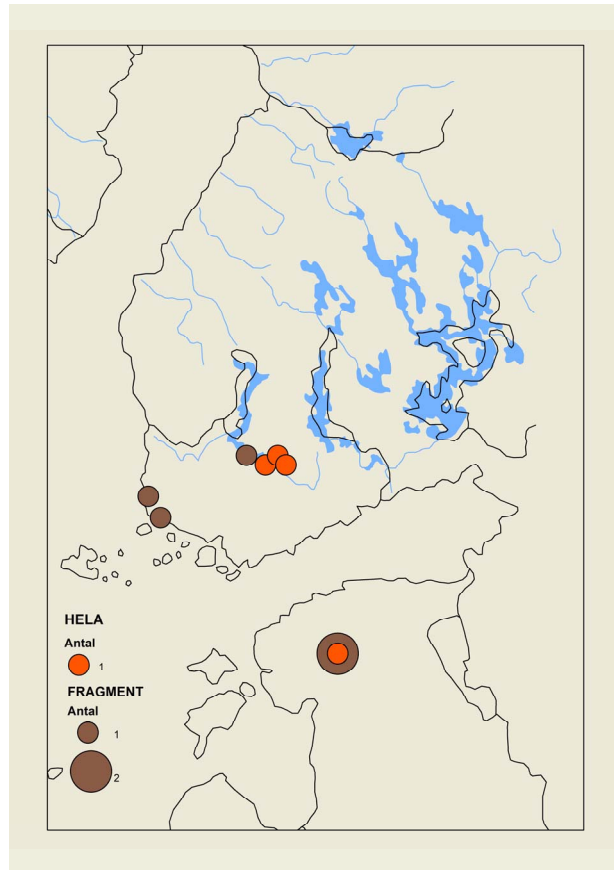




Halskedjan i silverskatten från Linnaniemi Vad säger mynten?

B-Uppsats i arkeologi
Stockholms universitet
VT-2009
Av: Eeva Salmi
Handledare: Ingmar Jansson

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	2
1.1. Introduktion	2
1.2. Hur hittade man Linnaniemiskatten?	4
1.3. Tidigare studier av Linnaniemiskatten	4
1.4. Syfte och frågeställningar	5
2. HISTORISK BACKGRUND	5
2.1. Vikingatida silverskatter i Finland	5
3. ANALYS	6
3.1. Det icke-monetära materialet	6
3.1.1. Halskedjan	7
3.2. Mynt i halskedjan samt övriga mynt	8
4. SLUTSATSER OCH RESULTAT	11
5. SAMMANFATTNING	12
REFERENSER	13
APPENDIX	15
A. Bildkatalog	15
B. Myntförteckning	19

Abstract: This paper deals with the coins and a necklace in the Linnaniemi silver hoard from Tavastia in Finland. In addition to six silver objects, the hoard consists of altogether 65 coins of which nine were fastened to the necklace. The hoard was deposited c. 1100. The aim of this study is to record and to discuss the content of the coins in the hoard, to discuss when the necklace was manufactured and how it was used, as well as to try to understand how the coins in the hoard were accumulated.

Omslagsbild: Fyndutbredningen för de flätade halskedjorna.

1. INLEDNING

1.1 Introduktion

Utforskningen av Linnaniemi började redan 1894 då man vid dikesgrävning hittade en halskedja med nio silvermynt, ett hästskoformat spänne, två silverpärlor, två hängen samt 56 lösa mynt av silver. Några år tidigare hade man dessutom i närheten hittat en järnyxa med spår av silverinkrusteringar samt en spjutspets av järn med holk, som inte hör till skatten. Utifrån myntens datering har silverskatten gömts undan omkring år 1100 (Lagus 1900:231-232; Alcenius 1901:29-30).

Linnaniemi är en udde som ligger på östra stranden av sjön Vanajavesi i Tavastland, mitt emot det medeltida slottet Tavastehus. Förr i tiden har Varikonniemisområdet haft många olika namn: Hätilän kallio, Hätilänniemi, Kallioniemi, Linnaniemi, Linnanniemi, Linnasaari, Sahaniemi och Sahanniemi. Fr.o.m. 1992 kallas fornlämningen Varikonniemi. När silverskatten hittades kallade man udden Linnaniemi och alltså idag kallar man skatten "Linnaniemi silverskatt" (Schulz & Schulz 1993:41-44; Viitanen 1995). Jag ska använda namnet Linnaniemi när jag talas om skattfyndet.

På grund av de äldre fynden startades det s.k. Varikonniemi-projektet 1986, eftersom staden planerade ett byggnadsprojekt i området. Målsättningen var i början att fastställa fornlämningens omfattning och karaktär. Fornlämningen visade sig vara mycket speciell och efter 1988 fortsatte projektet med den vetenskapliga målsättningen att reda ut platsens struktur och omgivande kontext. Arkeologiska och paleoekologiska undersökningar på Varikonniemiudden, inom ett ca 6 hektar stort område med rester av bebyggelse, pågick ända fram till 1993 (Schulz & Schulz 1993).

Resultaten från Varikonniemi framkallade en mycket häftig debatt mellan finska arkeologer under 1980- och 1990-talen, även om bara Jussi-Pekka Taavitsainen (t.ex. Taavitsainen 2005) skriftligt har redovisat sin syn på ärendet. Ännu idag finns det olika meningar och teorier om Varikonniemis egentliga karaktär. Eeva-Liisa Schulz & Hans-Peter Schulz (Schulz & Schulz 1993), som var ansvariga för undersökningarna, har tolkat Varikonniemi som en handelsplats och centralboplatz i Vanajaområdet. Före 1986 tolkades Varikonniemi oftast som en begravningsplats. Ibland har man även nämnt Varikonniemi i populära böcker, t.ex. Helen Clarke & Björn Ambrosiani har karaktäriserat Varikonniemi i "Towns in the Viking Age" som en liten kärnbebyggelse (Clarke & Ambrosiani 1991:87).

Strukturerna på Varikonniemiboplatsen har visat sig vara mycket svåra att tolka. Enligt Schulz & Schulz finns det rester av ungefär 20 byggnader på det utgrävda området, men enligt Eeva-Maria Viitanen (Viitanen 1995) kan man bara identifiera två säkra och tre osäkra byggnader. Husgrunderna på Varikonniemi dateras till ca 1100-1300.

På grund av C14-dateringarna kan man skilja ut olika bosättningsfaser. Den äldsta strukturen (en eldstad) dateras till folkvandringstid och vendeltid (merovingertid). Den intensiva aktiviteten på platsen började senare. Några eldstäder och rester av pålar dateras till vikingatiden, men det mesta av strukturerna dateras till äldre medeltid (korstågstad). Den yngsta (möjliga) byggnaden dateras till slutet av 1300-talet. Man har dessutom hittat strukturer som enligt Schulz & Schulz kan tolkas som en hamn samt en stock- och stenmur som följer den ursprungliga strandlinjen (Schulz & Schulz 1993). Artefakterna är typiska för vikingatidens centralplatser: horn, slagget etc. Fyndmaterialet och C14-dateringarna samstämmer bra.

I dag ligger udden i hjärtat av staden Tavastehus, vilket betyder att det har varit mycket aktiviteter i området också under de senaste århundradena. Fram till 1800-talets slut har jordbruket på udden varit av relativt begränsad omfattning: äng och åker, en väg som var i bruk ungefär 50 år, ett litet tegelbruk under en kort period på 1700-talet och en kvarn, men annars var de enda byggnaderna lador. År 1873 grundades Tavastehus Ångsåg och p.g.a. sågen byggde man mängder av nya byggnader och anlade stickspår. Sågen fungerade ända fram till 1952 och slutligen fungerade området som arméns depå. Intensivt jordbruk på udden inleddes på 1890-talet och det var då man hittade de första fornsakerna (Schulz & Schulz 1993:42-44; Viitanen 1995).

Brukningshistorien i området är den svårast tänkbara sett från arkeologisk synpunkt. Kvarnen och sågen har brunnit ner tre gånger (1875, 1889 och 1901) och jorden är full av rester från byggnader, vägar och järnvägar samt eldsvådor, schaktningar, bombkratrar, vattenledningar, brunnar etc. Omrörda jordlager och fynd som har omlagrats gör att fornlämningen har varit mycket svår att gräva ut och att tolka.

Jussi-Pekka Taavitsainen (Taavitsainen 2005:22-25) har delvis berättigande kritiserat Eeva-Liisa & Hans-Peter Schulz, för att de enligt honom varken har gjort det förberedande arbetet före utgrävningarna tillräckligt exakt eller kunnat läsa och tolka fyndlagren på ett tillförlitligt och kritiskt sätt. Om man tittar kritiskt på historiska kartor och gamla bilder över området, så ser man enligt honom t.ex. att muren, kajstrukturen och hamnbassängen som E.-L. & H.-P. Schulz har beskrivit (Schulz & Schulz 1993) helt enkelt inte finns. Muren är rester av ett stickspår, kajstrukturen är rester av en väg och hamnreservoaren grävdes ut efter 1934.

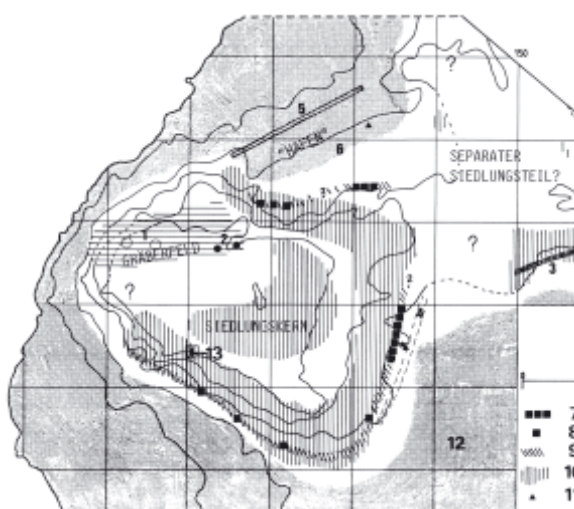


Fig. 1. Varikonniemiboplatsen enligt Schulz & Schulz (1993:65)

1. Fynd från skelettgravar
2. Fynd från kremeringar
3. Stenläggning ovanför baskonstrukt. (datering oklar)
4. Stenläggning
5. Rester av en möjlig kaj
6. En låg strand
7. Rester av muren
8. Stenläggning som framkom i provgropar
9. Befästning ovanför stengrund
10. Zoner med bebyggelse
11. Rester av träpålar i lågt vatten
12. Vattennivån under 1100-1200-talen
13. Silverskatten

I samband med de arkeologiska undersökningarna 1986-1993 fick Linnaniemiskatten alltså en mycket speciell och omdebatterad kontext. Bland alla skattfynd i Finland är Linnaniemiskatten speciell också på många andra sätt. Skatten har en tidsmässigt exceptionellt lång bildningstid och dess sammansättning är mycket ovanlig.

1.2 Hur hittade man Linnaniemiskatten?

De första fynden på Linnaniemi kom fram på våren 1894, när man grävde ett dike för ångrör. Halskedjan, det hästskoformat spännet och 56 lösa silvermynt låg på 40-42cm djup, bredvid en relativt stor sten. A.O. Heikel från Fornminnesföreningen gjorde en inspektionsresan till platsen. I samband med resan gav man honom en järnyxa med spår av silverinkrusteringar samt en spjutspets av järn, som man hade hittat ca 1890. Dessutom berättade man för honom att när man byggde ett stickspår hittade man människoben och några rester som liknade en likkista, och allt senare begravdes på en begravningsplats. Heikel såg på platsen, men han hittade inget som pekade på en fast fornlämning (Viitanen 1995).

Nästa år hittade man en glaspärla, smält glas, människotänder, bränd lera etc. i samband med byggandet av järnvägen. Fynden kastades förmodligen bort. Enligt uppgift hittade man under åren 1890-1893 också fragment av ett svärd som senare försvann. Heikel gjorde en ny inspektionsresa till platsen och utförde en liten provutgrävning men han hittade inget nytt. Heikel har även tecknat en karta över området och markerat alla fyndplatserna. En skolpojke hittade 1953 ett runt bronsspänne när han rensade ett jordgubbsland. Spännet låg nära de tidigare fyndplatserna (Viitanen 1995).

1.3 Tidigare studier av Linnaniemiskatten

Wilhelm Lagus (Lagus 1900) och Otto Alcenius (Alcenius 1901) behandlade Linnaniemiskatten mycket kortfattat. Eeva-Liisa och Hans-Peter Schulzs materialpublikation om utgrävningarna på Varikonniemi kom ut 1993 och där har de översiktligt berört skatten (Schulz & Schulz 1993). Eeva-Maria Viitanen (Viitanen 1995) har gjort ett allmänt accepterat och kritiskt försök att rekonstruera bebyggelsen på platsen genom att analysera bränd lera och fasta strukturer i sitt laudaturarbete. Hon ger också de bästa uppgifterna om det äldre arkivmaterialet och kartorna.

De engelska mynten i Linnaniemiskatten har publicerats av C.A. Nordman (Nordman 1921) och Tuukka Talvio (Taltvio 1978), de tyska mynten av Helmer Salmo (Salmo 1948) och de islamiska mynten av Beatrice Granberg (Granberg 1966). Ett av de islamiska mynten, som sitter fast i halskedjan, saknas både på Granbergs fotografi av halskedjan och i hennes lista med bestämmningar. Myntet är med i tidigare och senare publikationer. Det verkar som att myntet hade lossnat från halskedjan då Granberg fotograferade och bestämde de islamiska mynten. Detta mynt är således ännu inte närmare bestämt. Nordman (1921) och Talvio (1978) har bestämt några engelska mynttyper i Linnaniemiskatten på olika sätt, men jag har följt Talvios bestämmningar. Alla fyra böckerna har främst katalogkaraktär.

I sin nyligen utkomna avhandling registrerar Tuukka Talvio alla myntfynd i Finland från perioden AD 800-1200 (Taltvio 2002). Talvio behandlar lösfynd, hopade fynd, gravfynd och skattfynd som egna kategorier och beskriver fyndens innehåll. Linnaniemiskatten är med i Talvios avhandling, men han analyserar inte närmare skattens kronologiska sammansättning.

Christina Bäcksbacka (Bäcksbacka 1975) har publicerat 1000-talets skattfynd med mynt i Finland i sitt laudaturarbete. Publikation omfattar en materialpresentation och analys av föremålen i Linnaniemiskatten. Hon behandlar den äldre forskningens resultat och analyserar föremålens ursprung samt vilka kontakter med omvärlden som avspeglar sig i fyndet.

Föremålen i Linnaniemiskatten har senast behandlats av Leena Tomanterä (Tomanterä 1986). Hon skriver allmänt om skattfyndet i sin helhet, men koncentrerar sig speciellt på halskedjan. Tomanterä dryftar särskilt halskedjans tillverkningsteknik samt dess ursprung t.ex. med hjälp av spridningskartor.

1.4 Syfte och frågeställningar

Den ursprungliga målsättningen med uppsatsen var att analysera Linnaniemiskattens deponeringskontext i ljuset av resultatet av utgrävningen. Det visade sig vara besvärligt, eftersom strukturerna på Varikonniemiboplatsen är mycket svåra att tolka och jag inte hade tillgång till arkivmaterialet. Till slut avstod jag från denna målsättning och koncentrerade mig på skattens innehåll. Jag har speciellt analyserat skattens myntsammansättning samt halskedjan som innehåller fem islamiska, ett tyskt och tre engelska mynt. Skillnaden mot tidigare forskningen är att jag försöker utreda hur halskedjan använts.

Vidare försöker jag att utifrån skattfyndsmaterialet analysera myntsammansättningens tillkomsthistoria samt orsakerna till att silverskatten deponerades. Jag vill tacka professor Kenneth Jonsson som har hjälpt mig att omdatera några tyska mynttyper, eftersom Helmer Salmos dateringar är 60 år gamla och behövde revideras. Det andra syftet med uppsatsen är att jämföra Linnaniemiskatten med Tuukka Talvios (Talvio 2002) syn på vikingatida silverskatter i Finland och därigenom förstå deponeringen.

2. HISTORISK BACKGRUND

2.1 Vikingatida silverskatter i Finland

I dag finns det 45 kända vikingatida skattfynd i Finland som innehåller mynt. Tio av dessa har hittats på Åland och resten på fastlandet. Grovt räknat kan skatterna från vikingatiden delas in i två grupper: islamiska skattfynd som huvudsakligen kommer från Åland och dateras till 800- och 900-talet samt ”blandade skattfynd” som kommer från fastlandet och dateras till 1000-talet. 1000-talets skattfynd innehåller framförallt europeiska mynt, men vanligen även några dirhamer från 900-talet. Europeiska mynt förekommer i skattfynd i Finland efter ca 1000. Tuukka Talvio jämför förhållandena på Åland under 800-900-talet med förhållandena på Gotland. Öarna kunde inte producera mycket för avsalu, men deras läge gynnade en transithandel som ledde till en ansamlingen av silver (Talvio 2002: 38-41, 119-120).

Silverskatter blev vanliga på fastlandet under 1000-talet. Skatterna är koncentrerade till den sydvästra kusten av Egentliga Finland samt till sjöområdet i Tavastland. Däremot har man bara hittat en silverskatt i Satakunta (Lempäälä) och Talvio räknar också den till gruppen av skattfynd från Tavastland. Det finns inga skattfynd från norra delarna av Egentliga Finland. Å andra sidan finns det rika gravar i Satakunta som sammanlagt innehåller ca 300 mynt och myntfragment samt fler vikter än vad man sammanlagt har hittat i övriga Finland (Talvio 2002:119-120).

Bebyggelsen expanderade under vikingatiden till områden som tidigare hade varit glest befolkade, speciellt i Tavastland, Savolax och Karelen, och även bebyggelsen i gamla kärnområden som Egentliga Finland, Satakunta och Tavastland blev tätare. Den gamla kärnbebyggelsen i Tavastland var koncentrerad till det södra sjöområdet. Som regel, kommer de vikingatida fynd som man har hittat i Tavastland utanför kärnområdet från mansgravar och har sannolikt hört till pälshjägare (Edgren 2008:470-472). Varikonniemi ligger i hjärtat av det

gamla kärnområdet, och enligt Schulz & Schulz (1993:79) var pälshandeln den huvudsakliga orsaken till platsens blomstring.

Talvio (2002:120-123) frångår den gamla hypotesen att man dolde skatter i Finland i huvudsak vid krig och oroligheter. I stället är han av den åsikten att ekonomin inom olika områdena i Finland fungerade på olika sätt och att detta avspeglar sig i skattfyndmaterialet. Enligt Talvio pekar hela det arkeologiska materialet på att den största delen av de vikingatida mynten anlände till landet via kusten av Egentliga Finland. Han menar att det i kustområdet verkade handelsmän som hanterade stora mängder av silver och att silverskatterna i Egentliga Finland tillhörde dem. Grosshandlare anskaffade pälsar och andra varor från inlandet och sålde dessa till utländska köpmän. I Satakunta baserades handeln på byteshandel. Man bytte till sig silver mot andra varor, men man gömde inte undan silvret. Redan under 800-talet var Oxvägen den viktigaste vägen mellan Egentliga Finland och Tavastland. Vägen gick från vad som idag motsvaras av Åbo till Tavastehus. De grunda och smala åarna i sydvästra Finland var inte lämpade för båttrafik, men åarna användes som vintervägar för lokala resor (Edgren 2008:480).

Med andra ord menar Talvio att man i skatternas sammansättning kan utläsa fjärr- och närhandel. Silverekonomin i Tavastland fungerade parallellt med den i Egentliga Finland, och silver kom till inlandet i huvudsak från handelsmän vid kusten i Egentliga Finland. Skattfynd i Tavastland innehåller vanligen hela smycken medan det i Egentliga Finland finns mera mynt och hacksilver (Talvio 2002:123).

3. ANALYS

3.1 Det icke-monetära materialet

Förutom 56 mynt omfattade skatten en halskedja med hängen i form av nio mynt och fem andra föremål: ett hästskeformat silverspänne, två silverpärlor och två silverhängen. I närheten hittades en järnyxa med spår av silverkrusteringar och en spjutspets av järn. Enligt Alcenius (Alcenius 1901:29-30) har järnyxan och spjutspetsen knappast ingått i samma skatt som mynten och de andra silverföremålen. Senare forskningen har följt hans tolkning.

Det hästskeformade spännet har troligen gotländskt ursprung. Silverpärlornas och halskedjans ursprung är osäkert och de små yxformiga hängena är möjligen av lokal tillverkning. Hängena har sina närmaste motsvarigheterna i Nordnorge (Bäcksbacka 1975:132). Tomanterä (1986:271-272) kallar de två hängena för yx- eller bjällerformiga amuletter och menar att de möjligen ursprungligen har hört till halskedjan. Bilder av föremålen (NM 3090:3-6) i Linnaniemiskatten återges i bilagan (Se fig. 3-5).

3.1.1 Halskedjan

Alla halskedjor dekorerade med mynt som man känner till från 1000-talets skattfynd i Finland hör till samma typ: ”kedjor med av silvertråd flätade leder, sammanhållna av ringar, där hängprydnader, i första hand mynt, fästs”. Tekniken består av s.k. öglestygn (Bäcksbacka 1975:100-107). Halskedjorna i skattfynden uppträder både som fragmentariska tillsammans med annat hacksilver och hela tillsammans med andra oskadade smycken.

Linnaniemihalskedjan är 51 cm lång och består av 15 dubbla flätade leder. Dubbellederna förbinds med varandra av ringar som är gjorda av runda tenar. De både avslutande ringarnas

ändar har snotts till en dekorativ spiral. I halskedjan hänger nio mynt och fyra andra hängsmycken (Bäcksbacka 1975:16). De flesta av hängena är fästa i ringarna, men fyra av mynten och två av de andra hängena är fästa med korta kedjor i de tre mittersta lederna.



Fig. 2. Halskedjan i Linnaniemiskatten. NM 3090:1. Talvio 1976:Plansch XLI. Skala ca 1:2.

I fem av ringarna hänger islamiska mynt. Öglorna till dessa är gjorda av platta bronsband. En av öglorna är något tjockare och avsmalnande uppåt. I den ena avslutande ringen finns en bronsögla där sannolikt ett islamiskt mynt till har hängt. De yttre västerländska mynten har platta bronsöglor. Mittledens västerländska mynt hänger i kedjor av tunn silvertråd. De mittersta hängena har likadana men glesare leder (Bäcksbacka 1975:16-17).

Hjalmar Appelgren behandlade Linnaniemihalskedjan i sin artikel redan 1912. Han föreslog att man uppfann öglestygnstekniken i Orienten, men att tekniken tillämpats i Baltikum. Hängsmyckena härstammar också från Orienten. Det triangelformiga hängsmycket på höger sida är förmodligen ett stycke från en persisk skål, ur vilken det klippts. Det hjärtformiga hängsmycket med niello är ett bältesbeslag. De två hängsmyckena i mitten är ett bältesbeslag och en lunula (halvmånformigt smycke). Appelgren drar slutsatsen att man tillverkat halskedjan med mynt och hängsmyckena, av hacksilver, inom nuvarande Finlands område.

Dock utesluter han inte helt möjligheten att halskedjan tillverkats i Orienten (Appelgren 1912:5-26).

De islamiska mynten samt de två hängsmyckena som sitter i mellanringarna anser man är samtida med själva kedjan. Det hjärtformiga bältebeslaget har två heraldiskt ställda fåglar som motiv. De två hängsmycken och de västerländska mynt som man har fäst med längre kedjor i lederna antar man vara senare kompletteringar (Bäcksbacka 1975:100-107).

I Finland känner man halskedjor från sex skatter; två av dessa kommer från Egentliga Finland och fyra från Tavastland. I Bäcksbackas (1975) och Tomanteräs (1986) publikationer finns alla med utom en halskedja, Alanko i Hämeenkoski sn, en skatt som man hittade 1996 (Talvio 2002:58, 155). Halskedjorna från Lehdesmäki i Hauho sn, Linnaniemi i Tavastehus sn och Alanko i Hämeenkoski sn är relativt fullständiga. Kedjorna från Anttila i Lundo sn, Nikkilä i Nousis sn och Luurila i Hattula sn är i stället väldigt fragmentariska och skatterna innehåller också hacksilver. Jag antar att sekundära hängen på alla kedjorna har senare tillverkningstid jämfört med de islamiska mynten och man har fäst dem med längre kedjor i halskedjans flätade delar men inte i ringarna.

Utanför Finlands gränser har man bara hittat en fullständig och två fragmentariska flätade halskedjor av samma typ i Paunküla (A och B) i Estland. I Paunküla hittade man dessutom 97 enstaka mynt med öglor. Mynten i den fullständiga halskedjan hade öglor av silver, medan de enstaka mynten däremot oftast hade öglor av brons (Leimus 2007:23). Enkla, klippta bronsöglor verkar vara typiska för Estland och därför är de troligen av lokal tillverkning (Se t.ex. Molvögin 1994:79-83, Leimus 2007:361, 363). Bilder på de fullständiga halskedjorna finns i bilagan (Se bilaga fig. 6-8).

Tomanterä (1986:272-273) konstaterar, att det är mycket svårt att närmare datera Linnaniemitypens halskedjor, men att största delen av halskedjorna dateras till 1000-talet även om fyndens slutmynt ofta är yngre. Hon påpekar att ca 90% av gravarna och skatterna som innehåller föremål tillverkade i öglestygnsteknik (t.ex. textilier från Birka, ryska armband, karelska hårsmycken), även innehåller importvaror från Orienten som islamiska eller bysantinska mynt, en våg eller filigranpärlor. Detta tyder på att även själva halskedjan skulle ha kommit österifrån. Tomanterä antar att om öglestygnstekniken skulle ha uppfunnits eller använts i Baltikum, så skulle tekniken ha levt kvar under en tid.

3.2 Mynt i halskedjan samt övriga mynt

En förteckning över alla mynt i Linnaniemiskatten finns i bilagan.

Linnaniemiskatten är speciell på många sätt. Det är det yngsta vikingatida skattfyndet i Finland, men samtidigt är skatten den enda under 1000-talet som innehåller sasanidiska drachmer från 600-talets början. Efter 870 finns det minst ett mynt från varje årtionde i skatten, 980-989 är det enda undantaget. De största topparna i diagrammet är 910-919 och 1070-1079. Det verkar som att man har börjat samla ihop skatten någon gång vid 800-talets slut eller 900-talets början.

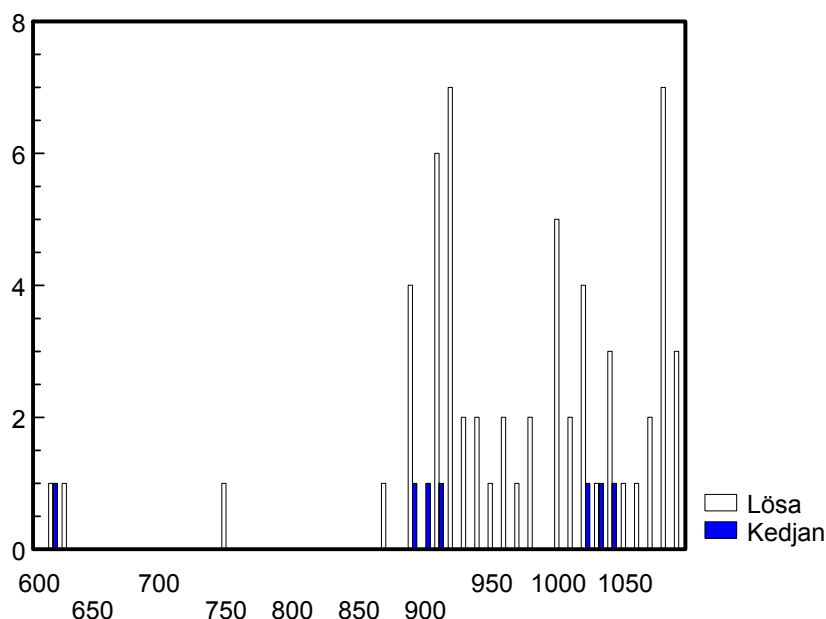


Diagram 1. Lösa mynt resp. mynt som är fästa i halskedjan i Linnaniemiskatten enligt myntförteckningen i bilagan.

Enligt Talvio (2002:84-91) kom de första mynten från öster till Finland troligtvis någon gång under tidigt 800-tal eller redan före 800. Kenneth Jonsson (muntligt 6.3.2009) menar att de tidigaste mynten i skatten kan ha kommit till Finland någon gång före 850-talet. Skattens slutmynt är antingen tyskt (ärkebiskop Ruthard 1088-1109, Mainz, pfennig) eller engelskt (William II, Cross in Quatrefoil typ ca 1087-1100, penny). Skatten har deponerats omkring år 1100 och detta skulle tyda på att skatten har samlat ihop under ungefär 200 år. Däremot skulle jag anta, med ledning av myntsammansättningen av de alla fullständigt bevarade halskedjorna, att man tillverkat den ursprungliga delen av Linnaniemihalskedjan senare än man började samla ihop skatten.

<i>Paunküla</i>	<i>Antal</i>	<i>Äldsta</i>	<i>Yngsta</i>
Islamiska	10	901/2	934/5

<i>Alanko</i>	<i>Antal</i>	<i>Äldsta</i>	<i>Yngsta</i>
Islamiska	8	909/10	996-998
Bysantinska	2	969-76	ca 977-989
Engelska	3	ca 997-1003	ca 1009-1016
<i>Totalt</i>	<i>13</i>	<i>909/10</i>	<i>ca 1009-1016</i>

<i>Linnaniemi</i>	<i>Antal</i>	<i>Äldsta</i>	<i>Yngsta</i>
Sasanidiskt	1	616	-
Islamiska	4	892/3	925/6
Engelska	3	ca 1023-1029	ca 1042-1044
Danskt	1	-	1047-1074
<i>Totalt</i>	<i>9</i>	<i>616</i>	<i>1047-1074</i>

<i>Lehdesmäki</i>	<i>Antal</i>	<i>Äldsta</i>	<i>Yngsta</i>
Islamiska	11	901/2	972/3
Tyskt	1	-	ca 1075-1080
Engelska	3	ca 991-997	ca 1029-1035
Svenskt	1	ca 1023-1029	
<i>Totalt</i>	<i>16</i>	<i>901/2</i>	<i>ca 1075-1080</i>

Tab. 1. Myntsammansättningen i de fullständigt bevarade halskedjorna enligt myntförteckningen i bilagan.

I alla fyra fullständigt bevarade halskedjor sitter enbart islamiska eller bysantinska mynt i de ringar som håller ihop den flätade kedjan. Därför kan man anta att det visar halskedjornas ursprungliga utseende. För att bestämma halskedjornas tillverkningstid får man därför utgå från dateringarna för dessa mynt. Enligt min åsikt sitter alla ursprungliga mynt i öglan. I de två fragmentariska halskedjorna från Paunküla sitter sekundära mynt på de ursprungliga platserna, men de sitter i en tråd. I halskedjorna från Linnaniemi och Lehdesmäki finns det spår av öglor eller ringar som saknar mynt. Jag antar att det även på dessa platser har suttit islamiska eller bysantinska mynt, men det går naturligtvis inte att bevisa.

Enligt slutmynten för de (ursprungliga) islamiska mynten är därför Paunküla den äldsta av de fullständigt bevarade halskedjorna. Halskedjan från Paunküla är speciellt intressant, eftersom den innehåller tio islamiska mynt, men inga västerländska som alla andra halskedjor som hittats i Finland. Alla mynt i halskedjan räknas vara ursprungliga och det yngsta av dessa ärpräglat 934/5. Eftersom myntimporten minskade kraftigt under 900-talets andra hälft är mynten från första hälften av 900-talet de dominerande ända fram till ca år 1000. Därför ger det yngsta myntet i detta fall inte någon närmare bestämning av när halskedjan tillverkades.

Alankohalskedjan innehåller det yngsta ursprungliga (islamiska eller bysantinska) myntet i samtliga halskedjor. Det ifrågavarande myntet ärpräglat 996-998 och detta betyder att den ursprungliga delen av halskedjan, och enligt min åsikt den ursprungliga delen av alla flätade halskedjorna, kan ha tillverkats tidigast ca år 1000 eller något senare. Alankohalskedjan innehåller sammanlagt 13 mynt, varav de islamiska (8 ex.) och bysantinska (2 ex.) räknas vara ursprungliga. Det yngsta myntet i halskedjan är ett engelskt mynt,präglat ca 1009-1016. Därför kan man anta att man har lagt till nya mynt i halskedjan, d.v.s. sannolikt en generation senare.

Linnaniemihalskedjan innehåller fem ursprungliga mynt varav ett är sasanidiskt och fyra är islamiska. Det yngsta av de islamiska mynten harpräglat 925/6 och det yngsta myntet i halskedjan präglades efter 1047. Man kan då räkna att man använt halskedjan och lagt till nya mynt under ungefär två-tre generationer.

Bland de fullständigt bevarade halskedjorna är Lehdesmäkihalskedjan den som senast blivit kompletterad med hängen. Den innehåller 19 mynt varav 11 islamiska är ursprungliga. Det yngsta islamiska myntet ärpräglat 972/3 och det yngsta av samtliga mynt ärpräglat efter ca 1075. Jag antar därför att man har använt halskedjan under ungefär tre-fyra generationer.

Tuukka Talvio (Talvio 2002:56-57) menar att Lehdesmäkiskatten från Hauho sn närmast kan jämföras med Linnaniemiskatten. Båda är ovanliga, eftersom skatterna är dominerade av dirhamer som var över ett hundra år gamla när skatterna deponerades. Lehdesmäkiskatten

innehåller också en och Linnaniemiskatten två exemplar av en tysk mynttyp (Dbg 767, Mimigardeford d.v.s. från Münster) som man inte har hittat i något annat sammanhang i Finland. De två skatterna påträffades i grannsocknar bara 25 km från varandra, och de är kronologiskt och geografiskt isolerade från andra skatter.

4. SLUTSATSER OCH RESULTAT

Nästan alla mynt i skatten från Linnaniemi har en ögla eller rester av en ögla. Två engelska mynt har ett litet hål, troligen för en hängögla. Mynten har sannolikt utvalts selektivt från ett större material för att mynten skulle användas som smycken. Men på vilka grunder har man valt just dessa exemplar? Med säkerhet kan man säga att man har valt tydliga och välpräglade exemplar som inte var slitna. Bara ett engelskt mynt är mycket slitet.

Islamiska mynt var speciellt populära som smycken i Finland. Man gjorde även imitationer av islamiska mynt som bara användes som smycken. Sannolikt var de islamiska och bysantinska mynten populära som smycken p.g.a. deras storlek och dekoration (t.ex. Sarvas 1972:7.) De islamiska mynten är bildlösa men trots det dekorativa. Eva Eriksson (Eriksson 2002:8) menar att möjliga användarens värderingar av symboliken på de västerländska mynten kan spåras i ädelmetallen och korsmotivet. Korset är en religiös symbol som kunde ha betydelse både för betraktaren och bäraren. I Linnaniemihalskedjan har man vänt den sida som avbildar korset (med andra ord framsidan) uppåt på alla fyra västerländska mynt. I Linnaniemikedjans fall kan man ändå ifrågasätta om man förstått korset som religiös symbol, eftersom man bara har fäst två av de fyra korsen i ”rätt” position; två av mynten har fäst så att korsen ses som kryss.

Å andra sidan hade korsets fyra armar också en annan, enbart funktionell betydelse som delningslinjer. Med den kunde ett mynt delas i fyra lika delar. I Norden var det mycket vanligt att man på privat väg delade mynt. På det sättet försökte man skapa en vikt som motsvarade värdet av en vara eller runda av värdet vid en större transaktion. Den islamiska dirhamen var värd ungefär dubbelt så mycket som de senare importerade tyska och engelska mynten och behovet att dela den var därför mycket större. I Norden blev delningar mindre vanliga under senare delen av vikingatiden (Jonsson 2004:1-4). Det måste vara något speciellt i korsmotivet, eftersom man har velat vända just den sidan uppåt. Troligen har man förstått korsmotivet som dekorativ detalj, kanske även som religiös symbol, men det är mycket sannolikt att man också har varit medveten om dess betydelse som delningslinje.

Linnaniemiskatten kom fram redan 1894 i samband med dikesgrävning men fyndkontexten var oklar. Även skattens bildningshistoria är ovanligt lång. Trots detta kan man anta att alla mynt hör till en skatt, eftersom det äldsta myntet, den sasanidiska drachmen, sitter fast i halskedjan. Utifrån spridningsbilden för alla halskedjorna samt myntsammansättningen av de fullständigt bevarade halskedjorna vill jag hävda att alla flätade halskedjorna är tillverkade under en kort tidsperiod (möjligtvis av en enda silversmed) omkring år 1000, sannolikt i Tavastland eller Egentliga Finland. Spridningsbilden (totalt sex halskedjor från Finland och tre från Estland) är svår att tolka på ett något annat sätt. Enligt min åsikt har de nya halskedjor som har kommit fram under 1900-talet därför styrkt den uppfattning som Hjalmar Appelgren presenterade redan 1912.

Varför man har gömt undan Linnaniemiskatten är svårt att bedöma. Har man gömt den tillfälligt eller slutgiltigt? Eva Eriksson (Eriksson 2002:7-8) konstaterar i sin seminarieuppsats att vikingatida mynt med hänge är ett fenomen som främst kan kopplas till kvinnogravar och

myntdepåer. Hon menar även att bäraren enligt dagens kända fyndkontexter kan sägas ha varit en kvinna. Jag skulle föreslå, att Linnaniemiskatten har varit en familjs eller möjligen en enskild kvinnas egendom som har ackumulerats och gått i arv under flera generationer. Man har lagt till nya mynt och hängsmycken i halskedjan för att visa att halskedjan var i aktivt bruk. Man kan ifrågasätta om halskedjan varit en del av dräkten, alltså i bruk varje dag, eftersom de äldsta mynten i så fall borde vara mer slitna.

Tuukka Talvio (2002) har under alla omständigheter kunnat visa i sin avhandling att krig eller oroligheter inte lämpar sig som allmän förklaring av de vikingatida skattfynden i Finland, även om man inte i enstaka fall kan utesluta den möjligheten. I stället verkar de vikingatida skatterna i Norden ha med handel och myntimport att göra. Topparna för nedläggningstiderna verkar sammanfalla med tider när det inte var lätt få tag på mynt och man kan anta att priset på mynt gick upp (Talvio 2002:84). Enligt Kenneth Jonsson (muntligt 6.3.2009) hade myntimporten praktiskt taget redan upphört i Finland då man gömde Linnaniemiskatten undan.

5. SAMMANFATTNING

Uppsatsen behandlar silverskatten som man hittade 1894 vid dikesgrävning på udden Linnaniemi, eller Varikonniemi som fornlämningen nu kallas. Fyndplatsen ligger mitt emot det medeltida slottet Tavastehus. Skatten innehåller ett hästskoformat sliverspänne, två silverpärlor, två silverhängen, 56 lösa mynt av silver samt en halskedja med 9 silvermynt. Utifrån myntens datering har silverskatten gömts undan omkring år 1100.

På grund av äldre fynd startades det s.k. Varikkoniemi-projektet 1986 som pågick ända fram till 1993. Efter de arkeologiska undersökningarna inleddes en omfattande debatt om Linnaniemiskattens kontext. Man har tolkat Varikonniemi som en begravningsplats, som en handelsplats och centralboplat i Vanajaområdet eller som en liten kärnbebyggelse. Även skatten är speciell på många sätt. Tidsmässigt har den en exceptionellt lång bildningstid och dess sammansättning är mycket ovanlig. Skatten är det yngsta vikingatida skattfyndet i Finland, men samtidigt det enda under 1000-talet som innehåller en sasanidisk drachma från 600-talets början.

Utgångspunkten för uppsatsen var att försöka analysera fyndkontexten, men p.g.a. av de komplicerade fyndförhållandena visade det sig inte möjligt att göra. I stället inriktades analysen på skattens myntsammansättning och halskedjan som innehåller fem islamiska, ett tyskt och tre engelska mynt samt att försöka reda ut hur halskedjan tillkommit och använts.

Det verkar som att man har börjat samla ihop skatten någon gång vid 800-talets slut eller 900-talets början. Den ursprungliga delen av halskedjan bör ha tillverkats senare, omkring år 1000 eller något senare. Jag har försökt att visa, att Linnaniemiskatten är en familjeskatt eller möjligen en enskild kvinnans egendom. Skatten har ackumulerats och gått i arv under flera generationer under ungefär 200 år. Man har lagt till nya mynt och hängsmycken i halskedjan för ungefär tre generationer för att visa att halskedjan var i aktivt bruk. Man kan ändå ifrågasätta om halskedjan har varit en del av dräkten alltså i bruk varje dag, eftersom i så fall borde de äldsta mynten vara slitnare.

REFERENSER

Alcenius, Otto 1901. Fyra anglosachsisk-tyska myntfynd i Finland (1894-1897). *SMYA – FFT* XXI:2.

Appelgren, Hjalmar 1912. Die vielreihigen silbernen Gliederketten in finnländischen Funden. *Suomen Muinaismuisto Yhdistyksen Aikakauskirja XXIII*:2, 4-26. Helsinki.

Bäcksbäck, Christina 1975. *Föremålsbeståndet i 1000-talets finska myntförande skattfynd* (Helsingin yliopiston arkeologian laitos, moniste 11). Helsinki.

Clarke, Helen & Ambrosiani, Björn 1991. *Towns in the Viking Age*. Leicester.

Edgren, Torsten 2008. The Viking Age in Finland. *The Viking world* (red. Stefan Brink i samarbete med Neil Price). London och New York, 470-483.

Eriksson, Eva 2002. *Från mynt till pynt. Hängen på vikingatida bysantinska och anglosaxiska mynt*. B-uppsats i arkeologi, Stockholms universitet.

Granberg, Beatrice 1966. *Förteckning över kufiska myntfynd i Finland* (Studia Orientalia 34). Helsinki.

Jonsson, Kenneth 2004. Myntets delar och delade mynt under vikingatiden. *Myntstudier* 2004:5, 1-12.

Lagus, Wilhelm 1900. *Om mynt funna i finsk jord* (Numismatiska anteckningar II. Bidrag till Kännedom af Finlands Natur och Folk 60). Helsingfors.

Leimus, Ivar 2007. *Sylloge of Islamic coins 710/1-1013/4 AD : Estonian public collections. Thesaurus historiae* 2. Tallinn.

Malmer, Brita 1997. *The Anglo-Scandinavian coinage c.995-1020. Commentationes de nummis saeculorum IX-XI in Suecia repertis. Nova series; 9*. Stockholm.

Molvögin, Arkadi 1994. Die Funde westereuropäischer Münzen des 10. bis 12. Jahrhunderts in Estland. *Numismatische Studien; H.10*. Hamburg.

Nordman, C.A. 1921. *Anglo-Saxon Coins Found in Finland*. Helsingfors.

Salmo, Helmer 1948. Deutsche Münzen in vorgeschichtlichen Funden Finnlands. *Suomen Muinaismuisto Yhdistyksen Aikakauskirja – FFT* 47. Helsinki.

Schulz, Eeva-Liisa and Hans-Peter 1993. Hämeenlinna Varikkoniemi - eine späteisenzeitliche-frühmittelalterliche Kernsiedlung in Häme. *Suomen Museo* 1992, 41-85.

Taavitsainen, Jussi-Pekka 2005. Roska ei valehtelee: Nuoret ajat ja arkeologia. *Tieteessä tapahtuu* 5/2005, 19-26.

Talvio, Tuukka 1978. The National Museum, Helsinki, and other public collections in Finland. Anglo- Saxon, Anglo-Norman, and Hiberno-Norse Coins. *Sylloge of Coins of the British Isles* 25. London.

Talvio, Tuukka 2002. *Coins and coin finds in Finland AD 800-1200*. Iskos ; 12. Helsinki.

Tomanterä, Leena 1986. Jewellery or technology imported? The late Iron Age and related problems. *Traces of the Central Asian in the North. Suomalais-Ugrilaisen Seuran Toimituksia* 194, 263-278.

Viitanen, Eeva-Maria 1995. *Hämeenlinnan Varikonniemen myöhäisrautakautisen ja varhaiskeskiaikaisen asuinpaikan kaivauksissa löytyneet kiinteät rakenteet ja palanut savi*. Laudatur arbete i arkeologi, Helsingfors universitet. Manuskript.

Muntliga uppgifter

Professor Kenneth Jonsson, Numismatiska forskningsgruppen, Stockholm

APPENDIX

A. Bildkatalog

a. Föremålsinnehållet i Linnaniemiskatten. Tecknade av Christina Bäcksbäck 1975.
För samtliga bilder gäller att skalan är okänd.

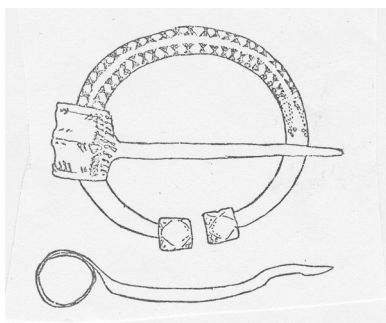


Fig. 3. Hästskoformade spännet, NM 3090:3

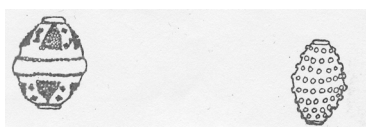


Fig. 4. Silverpärlorna, NM 3090:4-5

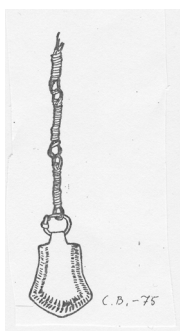


Fig. 5. Det ena av de två yxformiga hängena, NM 3090:6

b. Fullständigt bevarade halskedjor.



Fig. 6. Paikula i Estland. Leimus 2007, plansch 158. Skala ca 1:2.



Fig. 7. Lehdesmäki i Hauho sn. Talvio 1976:plate XLI. Skala ca 1:2.



Fig. 8. Alanko i Hämeenkoski sn. Talvio 2002:60. Photo Ritva Bäckman. Skala 1:2 .

B. Myntförteckning

Bestämningarna för de sasanidiska och de islamiska mynten bygger på Granberg 1966, de tyska mynten på Salmo 1948 (några bestämningar har reviderats), de engelska och skandinaviska på Nordman 1921 och Talvio 1978.

		Datering	Anmärkning
SASANIDISKA RIKET			
Xusro II 590-628			
1.	RD (Rayy) 26. Granberg 1482	616	I halskedjan, drachm
2.	D (Darabgard) 35. Granberg 1483	625	Ögla, drachm
KALIFATET			
<i>Abbasider</i>			
Abu l-'abbas a1-Saffah 749-754			
3.	al-Kufah 132-136 e.H. Granberg 1484	751	Spår av ögla
Al-Mu'tamid 870-892			
4.	Arminijah 261-269 e.H. Granberg 1485	874-83	Rester av ögla
5.	Samarqand 279 e.H. Granberg 1486	892/3	I halskedjan
Al-Muqtadir 908-932			
6.	Madinat al-Salam 300 e.H. Granberg 1487	912/3	I halskedjan
Al-Radi 934-940			
7.	Madinat al-Salam 322 e.H. 934 Granberg 1488		Spår av ögla

Samanider

Isma'îl b. Ahmad 892-907			
8.	Balh 293 e.H. Granberg 1493	905/6	Ögla
9.	Samarqand 282 e.H. Granberg 1490	895	Rester av ögla
10.	Samarqand 292 e.H. Granberg 1492	904/5	I halskedjan
11.	al-Shash 281 e.H. Granberg 1489	894/5	Ögla
12.	al-Shash 283 e.H. Granberg 1491	896/7	Rester av ögla
13-14.	al-Shash 293 e.H. Granberg 1494-1495	905/6	Rester av ögla
Ahmad b. Isma'îl 907-913			
15.	Andarabah 299 e.H. Granberg 1498	911/12	Ögla
16.	Andarabah 295-299 e.H. Granberg 1499	907-912	Spår av ögla nithål
17.	Samarqand 301 e.H. Granberg 1500	913/4	Ögla
18.	al-Shash 296 e.H. Granberg 1496	908/9	Rester av ögla
19.	al-Shash 298 e.H. Granberg 1497	910/11	Spår av ögla
Nasr b. Ahmad 913-942			
20.	Badahsan 302 e.H. Granberg 1501	913/4	Rester av ögla
21.	Nisabur 306 e.H. Granberg 1502	918/9	Rester av ögla
22.	Samarqand 325 e.H. Granberg 1505	936/7	--

- | | | | |
|------------------------------|--|-----------|------------------------|
| 23. | al-Shash 313 e.H.
Granberg 1503 | 925/6 | -- |
| 24. | al-Shash 322-9 e.H.
Granberg 1504 | 93(3-941) | Spår av ögla
nit |
| 25. | Nuh b. Nasr 942-954
Samarqand 334 e.H.
Granberg 1506 | 945 | -- |
| 26. | al-Shash 341 e.H.
Granberg 1507 | 952/3 | Rester av ögla |
| 27. | Mansur b. Nuh 961-976
al-Shash 363 e.H.
Granberg 1508 | 973/4 | Spår av ögla |
|
<i>Buwaihider</i> | | | |
| 28. | Rukn ai-Daulah 932-976
al-Muhammadiyah 349 e.H.
Granberg 1511 | 960/1 | Spår av ögla
Nithål |
| 29. | ʿAbud ai-Dawlah och Rukn ai-Dawlah 949-976
Arragan 345 e.H.
Granberg 1512 | 956/7 | Ögla |
|
<i>Zijarid</i> | | | |
| 30. | Bistun b. Wasmagir 967-976
Gurgan 357-359 e.H.
Granberg 1513 | 967-970 | Ögla |
|
<i>Uqailider</i> | | | |
| 31. | Husam al-Dawlah och Ganah al-Dawlah 996-1000
al-Mausil (387-389) e.H.
Granberg 1515 | 997-999 | Ögla |

Efterpräglingsar av samanider

- | | | | |
|-----|---|----------|---|
| 32. | Ahmad b. Is'mail
"al-Shash 2(9)7" e.H.
Granberg 1509 | "909/10" | Spår av ögla
Niten sitter kvar
Barbarisk omskr. |
|-----|---|----------|---|

Brakteat

- | | | | |
|-----|--|----|-----|
| 33. | 'Abdalmalik b. Nuh
Granberg 1510 | -- | Nit |
|-----|--|----|-----|

VOLGA BULGAR

- | | | | |
|-----|---|-------|----------------|
| 34. | Mu'min b. al-Hasan
Bulgar 366 e.H.
Granberg 1514 | 976/7 | Rester av ögla |
|-----|---|-------|----------------|

TYSKA RIKET*Rhenlandet*

- | | |
|-----|--|
| 35. | Köln
Ärkebiskop Hildolf 1076-1079. Häv. 360. Salmo 35:521. 1,52 g. |
|-----|--|

- | | |
|-----|--|
| 36. | Andernach
Ärkebiskop Pilgrim & kejsar Konrad II 1027-1036. Salmo 38:25. 1,13 g |
|-----|--|

Westfalen

- | | |
|-----|---|
| 37. | Dortmund
Kung Heinrich IV 1056-1084. Dbg 766a)(766. Berghaus 1978 XX. Salmo 43:50. 1,46 g |
|-----|---|

- | | |
|--------|--|
| 38-39. | Münster
Myntherre? (efter ca 1075). Dbg 767. Berghaus 1968, 16:1-2. Salmo 44:1-2. 1,49 g, 1,33 g |
|--------|--|

*Niedersachsen***Goslar**

40. Kejsar Heinrich IV 1084-1106. Dbg 671. Salmo 54:8. 1,12 g
41. Kung Hermann von Salm 1081-1088. Dbg 676/676a. Salmo 54:20. 1,19 g

Herford

- 42-43. Myntherre? Dbg 650 var. Berghaus 1968, 16:4. Salmo 60:1-2. 1,24 g, 1,13 g

Magdeburg

- 44-45. Myntherre? Dbg 650 var. Salmo 64:37-38. 1,14 g, 1,19 g.

*Franken***Mainz**

46. Ärkebiskop Ruthard 1088-1109. Dbg 815 var. Salmo 75:331. 0,87 g

*Schwaben***Strassburg**

47. (Kejsar Konrad II 1024-1039). Präglad ca 1046-1053. Dbg 707. Salmo 78:52.
Bronsögla

*Bayern***Regensburg**

48. Kung Heinrich III 1039-1042. Dbg -. Hahn 38B. Salmo 87:21. 1,48 g

*Obestümd***Myntort? (Bouillon?)**

49. Myntherre? Salmo 93:147. 0,93 g

ENGELSKA RIKET*Æthelred II 978-1016***Long Cross typ**

50. Huntingdon, Ælfric. Helsinki SCBI 209. 1,65 g
- Rester av
ögla

51.	London, Leofstan. Helsinki SCBI 287. 1,57 g	Rester av ögla, mycket sliten
52.	Southampton, Spileman. Helsinki SCBI 330. 1,46 g	Rester av ögla
Subsidiary Long Cross variant		
53.	Cambridge, Edwine. Helsinki SCBI 371. 1,41 g	Hål
Last Small Cross typ		
54.	Cissbury, Ciolnoth. Helsinki SCBI 455. 1,53 g	--
55.	Lincoln, Bruntat. Helsinki SCBI 485. 1,66 g	Hål
<i>Cnut 1016-1035</i>		
Quatrefoil typ		
57.	Maldon, Ælfwine. Helsinki SCBI 678. 1,03 g	--
Pointed Helmet typ		
58.	London, Wynstan. Helsinki SCBI 810. 1,07 g	--
59.	York, Wulnoth. Helsinki SCBI 844	I halskedjan
<i>Harold I 1035-1040</i>		
Fleur-de-Lis typ		
60.	Lincoln, Osmund. Helsinki SCBI 888	I halskedjan
<i>Edward Bekännaren 1042-1066</i>		
Radiate Small Cross typ		
61.	Leicester, Sæwine. Helsinki SCBI 897	I halskedjan
<i>William I 1066-1087</i>		
Sword typ		
62.	Exeter, Semær. Helsinki SCVBI 910. 1,36 g	--
<i>William II 1087-1100</i>		
Cross in Quatrefoil		
63.	London, Edric. Helsinki SCBI 916. 1,39 g	

SKANDINAVIEN***Efterprägling av anglo-saxisk typ***

64. Æthelred II, Long Cross typ. Helsinki SCBI 978. Malmer 1997, 375.1533 1,33 g.

DANMARK

56. Knut den Store 1018-1035 Lund. "London, Brhtnoth". Helsinki SCBI 650. Malmer 1997, 707.1903. 1,22 g.
65. Sven Estridsen 1047-1074. Lund, förvirrad. Hbg 6. I halskedjan.